

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.03.064>
УДК 27.54(477-25)НБУВ:023.5:005.963

Олена Сокур,

<http://orcid.org/0000-0001-9861-3283>,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу науково-методичної роботи,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: sokurolo@ukr.net

Оксана Клименко,

<http://orcid.org/0000-0003-4821-8503>,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу наукових видань,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: klimenko_oz@ukr.net

Становлення системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського

*«... історично недосліджена сучасність –
це неусвідомлена й незрозуміла сучасність»*

В. Ф. Іваницький

Мета статті – висвітлення питання започаткування системи підвищення професійного рівня бібліотекарів у перше десятиліття функціонування Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), репрезентація перших діючих курсів на базі книгозбірні¹. **Методи дослідження.** Принцип історизму, наукової об'єктивності і системності дозволив проаналізувати становлення системи підвищення кваліфікації у найбільшій книгозбірні держави. Важливим було застосування соціокомунікаційного методу, що сприяло виявленню особливостей започаткування і функціонування на початковому етапі бібліотечних курсів. Використання системного підходу сприяло здійсненню об'єктивного аналізу започаткованих курсів, їхнього формування та наповнення. **Наукова новизна.** Отримано результати, які формують системні уявлення про витоки започаткування системи підготовки та підвищення фахового рівня бібліотекарів на базі найбільшої книгозбірні держави. **Висновки.** У світлі повномасштабної військової агресії, яку розпочала Російська Федерація проти нашої країни, особливого значення набуває висвітлення і популяризація правдивої історії України та бібліотечної справи зокрема. Надзвичайно показовою є складна столітня історія та вражаючий досвід найбільшої книгозбірні країни розгорнути свою діяльність за прикладом найкращих книгозбірень світу та утиски з боку радянського керівництва проти всіх хороших починань. Не стала винятком і організація системи підвищення кваліфікації бібліотекарів, яку планували розгорнути на базі Всенародної бібліотеки України і яка мала стати базою для підготовки середнього бібліотечного персоналу для всіх наукових бібліотек України.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотечні курси, Всенародна бібліотека України, Науково-дослідна комісія бібліотекознавства та бібліографії, Науково-дослідний інститут бібліотекознавства, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, середній бібліотечний персонал.

---

¹ Стаття підготовлена у межах науково-дослідної теми Інституту бібліотекознавства «Теоретичні та прикладні аспекти організації діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в сучасних умовах» (2023–2025).

Актуальність теми дослідження. Успішність функціонування українських бібліотек та їх затребуваність як центрів з надання якісних інформаційних послуг зобов'язує бібліотечних працівників швидко і адекватно реагувати на сучасні виклики, зміни в інформаційних пріоритетах користувачів, що призводить до постійного удосконалювання форм обслуговування, розширення спектру бібліотечно-інформаційних послуг та сервісів, систематичного вивчення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Складні умови воєнного стану, в яких сьогодні працюють бібліотеки України, та післявоєнна відбудова потребують і потребуватимуть у подальшому висококваліфікованих фахівців, здатних швидко модернізувати роботу на засадах нових стратегій. Кваліфікація сучасного бібліотекаря у повній мірі залежить від його здібностей, рівня загальної та професійної освіти, ступеня теоретичної підготовки, здатності адаптуватися під нагальні вимоги часу, що постійно змінюються.

Мета статті – висвітлення питання започаткування системи підвищення професійного рівня бібліотекарів у перше десятиліття функціонування Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), репрезентація перших діючих курсів на базі книгозбірні.

Аналіз досліджень та публікацій. Зі здобуттям Україною незалежності значно зросла увага українських дослідників до вивчення правдивої історії розвитку бібліотечної галузі у часи радянської окупації. Велике дослідження розбудови бібліотечної справи в Україні, котре охоплює період з кінця XIX і майже все XX ст., здійснено знаними вченими Л. А. Дубровіною і О. С. Онищенком. Зокрема, науковцями підготовлено низку статей та ґрунтовну монографію «Бібліотечна справа в Україні в XX столітті». Також вийшла друком у трьох томах «Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», яка охоплює великий історичний проміжок часу – період з 1918 по 1991 рр.

Питання діяльності Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії, яка діяла у 1925–1933 рр. при Всенародній бібліотеці України та організація і діяльність аспірантури і бібліотечних курсів у цей період висвітлено у монографії В. В. Матусевич «Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр.».

У контексті вивчення професійного розвитку бібліотекарів у фахових об'єднаннях заслуговує на увагу дисертаційне дослідження Ю. В. Трач [19], в якому виявлено та проаналізовано основні форми і зміст діяльності фахових об'єднань у справі професіоналізації бібліотечних кадрів. Дисертаційне дослідження І. О. Шевченко присвячено функціонуванню та організації системи підвищення кваліфікації українських бібліотекарів [20]. Дослідницею охарактеризовано специфіку діяльності системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів на загальнодержавному, обласному, районному та внутрішньо бібліотечному рівнях. Доведено, що навчальний процес, побудований на модульній основі, сприяє диференціації самого змісту навчання, а забезпечення розробки навчальних курсів у повному, скороченому або поглибленому варіанті – сприяє індивідуалізації засвоєння навчального матеріалу.

Отже, питання підготовки бібліотечних кадрів та підвищення рівня їхньої кваліфікації завжди були у полі зору бібліотечної спільноти – як теоретиків, так і практиків бібліотечної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання підвищення професійного рівня бібліотекарів при Національній бібліотеці постало майже від самого

початку заснування книгозбірні² понад сто років тому. Зазначимо, що Всенародна бібліотека України (далі ВБУ, нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) заснувалася у 1918 р. видатними українськими вченими зі світовими іменами як Національна бібліотека Української держави. На переконання її фундаторів Д. І. Багалія, М. П. Василенка, В. І. Вернадського, С. О. Єфремова, Г. П. Житецького, В. О. Кордта, А. Ю. Кримського, В. Л. Модзалевського, П. Я. Стебницького, П. А. Тутковського та інших організація такої книгозбірні мала базуватися як на досягнення світових напрацювань з бібліотечної справи, так і на власні науково-дослідні розробки. Саме тому найважливішими завданнями, котрі на той час були сформульовані, стали: формування фондів національного рівня, розбудова структури і функцій книгозбірні, організація процесів зі збирання, опрацювання, зберігання та обслуговування, проведення науково-дослідної роботи у галузі бібліотекознавства, національної бібліографії, історії та теорії книги у новоствореній бібліотечній установі. Таким чином, бібліотека мала нагромаджувати, опрацьовувати та зберігати величезний масив книжкової і рукописної спадщини України, розвивати ідеї національного книжкового фонду та національної бібліографії.

Як наголошують Л. Дубровіна і О. Онищенко, «кадровий склад Бібліотеки того часу характеризувався високою професійністю: переважна більшість співробітників мала вищу освіту та ґрунтовний науковий або бібліотечний досвід, а серед керівників підрозділів працювали викладачі та професура старої школи» [3, с. 42]. Отже, завдяки свідомій кадровій політиці у ВБУ від самого її заснування було згуртовано надзвичайно потужний інтелектуальний потенціал видатних учених, діячів культури та освіти того часу. Саме тому перші кроки з організації та становлення бібліотеки і її фонду відрізнялися ретельним розробленням професійних питань.

Упродовж 1922 – початку 1923 рр. склалася розвинута структура відділів, яка нараховувала 39 штатних працівників книгозбірні [3, с. 49], а наприкінці 1923 р. штатний розпис було затверджено у кількості 60 осіб (у тому числі з представниками Всеукраїнської академії наук у Раді бібліотеки – А. Ю. Кримським, В. І. Липським, М. В. Птухою) [3, с. 53].

Із розбудовою книгозбірні гостро постало питання кадрового забезпечення її функціонування. Підготовці бібліотечних кадрів було присвячено обговорення на Першій конференції наукових бібліотек УСРР (далі Конференція). Зокрема, у резолюції на доповідь С. П. Постернака «Проблема Наукових Бібліотек УСРР» Конференція ухвалила «підготувати кадри висококваліфікованого наукового та спеціально-бібліотечного персоналу для наукових бібліотек» [17, с. 29].

На тій же Конференції В. Ф. Іваницький у своїй доповіді наполягав на тому, що лабораторія наукової творчості, наукова бібліотека повинна бути вищою школою бібліотекознавства, адже сам процес роботи дає найкращу технічну професійну підготовку бібліотечним кадрам й методологічний тренінг, сприяє

² 1918 р. – засновано Національну бібліотеку Української Держави, 1919 р. – Національна бібліотека України у м. Києві при Українській Академії наук, 1919–1920 рр. – Всенародна (Національна) бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м. Києві, 1920–1934 рр. – Всенародна бібліотека України в Києві, 1934–1936 рр. – Державна бібліотека ВУАН, 1936–1948 рр. – Бібліотека Академії наук УРСР, 1948–1965 рр. – Державна публічна бібліотека УРСР, 1965–1988 рр. – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, 1988–1996 рр. – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського, з 1996 р. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

широті кругозору у подальшій роботі [5]. Водночас, на переконання науковця, сама бібліотека має перетворитися на методичний та науковий центр, «справжнє огнище та розсадник бібліотекознавчого й книгознавчого знання, особливо, коли вона не буде замикатися в собі, а свій досвід та знання, свої досягнення винесе на широкий шлях у формі публічних лекцій, доповідей, наукових праць тощо» [5, с. 35]. У резолюції на доповідь В. Ф. Іваницького констатовано, що «нормальна робота наукових бібліотек гальмується браком відповідних фахівців» та «в найближчому часі організувати при головних бібліотеках Укрнауки інститут аспірантури для підготовки бібліотекарів вищої кваліфікації та курси для підготовки бібліотечних робітників» [16, с. 42].

Тобто, резолюції Першої конференції наукових бібліотек УСРР підтверджували правильність думок фундаторів ВБУ щодо нагальності питання підготовки відповідних фахівців для роботи у наукових бібліотеках. Як зазначає дослідниця В. В. Матусевич, Конференція мала принципове значення для осмислення змісту та шляхів розвитку для самої Всенародної бібліотеки України [11, с. 21].

Саме тоді було закладено методологічне підґрунтя для формування напрямів діяльності Науково-дослідного інституту бібліотекознавства (далі НДІБ)³, пізніше Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії (далі НДКБ) щодо підготовки бібліотечних кадрів у самій бібліотеці.

Згідно з протоколом № 23 від 12 липня 1926 р. засідання Укрнауки, Бібліотеці було вказано, що «організацію Інституту бібліотекознавства відклоняється, а для наукової роботи при ВБУ організувати Комісію» [11, с. 25].

Було розроблено і у лютому 1927 р. Радою Бібліотеки затверджено Статут Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії, який закріплював за цим органом усі повноваження та функції раніше створеного НДІБ. Згідно зі Статутом, НДКБ виконувала три основні функції:

1. *Науково-організаційну* (об'єднувати, координувати, планувати, керувати і стимулювати наукову роботу всіх відділів Бібліотеки, а також залучати до наукової роботи працівників інших бібліотек і бібліографічних установ не лише Києва, й всієї України;
2. *Науково-педагогічну* (готувати через аспірантуру, курси тощо наукові кадри, викладачів і кваліфікованих бібліотекарів);
3. *Науково-дослідну* (здійснювати індивідуальну і колективну науково-дослідну діяльність) [11].

Резолюції Конференції підтвердили правильність позиції ВБУ щодо розбудови наукової діяльності у галузі бібліотекознавства, книгознавства та бібліографії у стінах самих наукових бібліотек. Визнання учасниками цього факту мало для бібліотеки величезне значення та накладало й серйозну відповідальність. Адже подавши на обговорення принципові теоретичні питання і практичні проекти щодо їхнього розв'язання, ВБУ тим самим взяла на себе зобов'язання з їхньої реалізації.

³ Створений навесні 1925 р. у структурі Бібліотеки на громадських засадах для розгортання науково-дослідної та науково-педагогічної роботи – підготовки наукових працівників у галузі бібліотекознавства. У 1926 р. НДІБ офіційно було затверджено Народним комісаріатом освіти вже як Науково-дослідну комісію бібліотекознавства та бібліографії (НДКБ). Засновниками і співробітниками НДКБ були Д. А. Балака, В. М. Іванушкін, В. О. Козловський, С. П. Постернак, Я. Л. Маяковський, М. І. Сагарда та інші.

При плануванні робіт на 1926 р. з проблем, які було виокремлено у резолюціях Першої конференції наукових бібліотек УСРР, питання щодо започаткування аспірантури, заснування бібліотечних курсів і практиканства мав дослідити В. Ф. Іваницький. Для організації курсів з підготовки бібліотекарів було також створено комісію, до якої увійшли В. О. Козловський, Д. А. Балика, С. М. Мотовилова.

У 1926 р. В. О. Козловський підготував доповідь «Бібліотечні Курси в Київі», яку було опубліковано у тому ж році у «Бібліотечному журналі» [8]. Науковець підкреслював, що організацію підготовки бібліотекарів середньої ланки треба здійснювати на спеціально створених курсах, адже «ціллію підготовки повинно бути засвоєння слухачами певного теоретичного мінімуму, котрий би був рамці для основного ядра курсу, а саме для строго бібліотекознавчих дисциплін, і становив підставу для дальшого поширення та поглиблення знання в книгознавчій та бібліотекознавчій напрямках. <...> найпильнішу увагу треба звернути на строго бібліотекознавчі дисципліни» [8, с. 33]. Всеволод Олександрович був переконаний, що не потрібно приймати на курси без проходження попередньої практики, адже «слухачі без практичного стажу будуть мати від курсів дуже малу користь» [8, с. 35], навіть попри добре налагоджені практичні заняття. Також учений наполягав на необхідності «стимулювати активність слухачів, втягуючи їх в практичні заняття, заохочуючи до самостійного пророблювання тем, улаштовуючи дискусії. Практичні роботи в таких предметах, як індексація, складання предметових рубрик, каталографія, консультація, являються необхідними» [8, с. 38].

На засіданні Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії 17 травня 1926 р. В. Ф. Іваницький оприлюднив доповідь «Кілька уваг до організації підготовки бібліотечних робітників на Україні», яка у тому ж році була опублікована у «Бібліотечному журналі» [4, с. 15]. Науковець, зокрема, зазначав, що систему бібліотечної підготовки треба ув'язати, насамперед, із загальною системою освіти та із загальною організацією бібліотечної мережі, а також формою і специфікою самої бібліотечної роботи.

Усвідомлення необхідності організації системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів при найбільшій бібліотеці шляхом організації семінарів та бібліотечних курсів відбувалося упродовж 1921–1925 рр., коли ВБУ стикнулася з необхідністю нагального вирішення професійних питань організації бібліотечних процесів, а професійно підготовлених кадрів було вкрай недостатньо.

У 1923–1924 рр. провідні фахівці Бібліотеки на чолі з В. Ф. Іваницьким, залучені до вивчення досвіду організації та діяльності національних бібліотек, уважно проаналізували досвід і найпоширеніші форми підготовки бібліотечних кадрів у Росії, країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки. Узагальнюючи цей досвід, В. Ф. Іваницький виділив чотири форми підготовки бібліотекарів та підвищення їхньої кваліфікації, що існували на той період:

- 1) безпосередня робота у бібліотеці, починаючи з найнижчих посад;
- 2) підготовка до спеціальних іспитів;
- 3) бібліотечні школи і курси;
- 4) кафедри бібліотекознавства та бібліотечні факультети в університетах [5].

Зауважимо, що вивчення специфіки бібліотечної роботи у книгозбірнях провідних країн світу надавало лише уявлення щодо загальних підходів до вирішення питання створення бібліотеки національного рівня в Україні та організації підвищення кваліфікації на її базі зокрема. Так, у 1925 р.

у «Бібліотечному журналі» було опубліковано статтю Г. Білої «Професійна освіта бібліотекарів в Америці», в якій авторка висвітлює досвід Сполучених Штатів Америки з підвищення кваліфікації бібліотекарів різних видів бібліотек, акцентуючи увагу на їх термінах проведення та предметах, які на них викладаються [1]. Г. Біла робить висновок, що «відношення бібліотекарів до своєї самоосвіти і до своєї кваліфікації надзвичайно серйозне. Бібліотекареві треба читати надзвичайно багато, щоб мати змогу завжди задовольнити цікавість читача. Бібліотекар в своїй освіті не мусить обмежуватися дуже вузькою спеціальністю, особливо керівники бібліотеками, керівники ж відділів мусять мати більш вузьку і в той же час більш глибоку освіту в певній галузі. Бібліотекар мусить вивчати соціальні угруповання своїх читателів, бо тільки розуміючи клас, він зможе зрозуміти окремі індивідууми, а це є необхідна умова для керування читачем. Свідоме відношення американських бібліотекарів до своїх завдань, розуміння значіння, яке має книга в житті людини, бажання повернути в могутнє знаряддя на користь людству, все це заставляє бібліотекарів пильно, постійно працювати над собою, постійно підвищувати свою освіту і, не задовольняючися тим, що є, працювати над витворенням ще більш доцільно складних програмів, ще краще розробленої сітки бібліотечних шкіл» [1, с. 38–39].

У 1926 р. у тому ж «Бібліотечному журналі» надруковано статтю В. О. Кордта «Фахове підготування бібліотекарів у Німеччині», яка була підготовлена на основі його виступу на засіданні НДІБ. Свою доповідь вчений присвятив об'єктивному огляду й аналізу тих вимог, які ставлять у німецьких наукових бібліотеках до кандидатів на роботу.

Зауважимо, що В. Ф. Іваницький цілком слушно вважав, що механічно пересаджувати норми і форми підготовки бібліотекарів з практики однієї країни в іншу категорично не можна, адже бібліотечна практика у кожній країні має свою специфіку, формувалася за різних умов, які тісно пов'язані як з технічними досягненнями конкретної країни, так і її економічним становищем. «Підготовка бібліотекаря повинна просто точно відповідати сучасному складу, характеру бібліотечної роботи, – звичайно з де-яким похілом на бік «вище», але лише тому, що більш є надій на підвищення рівня читачів, економічного розвитку країни і т. д., ніж на їхнє пониження» [4, с. 16].

Треба зазначити, що професійна підготовка бібліотекарів та підвищення їхньої кваліфікації здійснювалося у бібліотеці на постійній основі – на робочому місці. Таким чином відбувалася самопідготовка кадрів та підвищення кваліфікації на курсах практикантів, які функціонували у ВБУ зі середини 1923 р. Як зазначає В. В. Матусевич, «ці постійні бібліотечні курси були зорієнтовані на загальну підготовку бібліотекарів» [11, с. 50].

У листопаді 1925 р. на засіданні Ради ВБУ представник Управління науковими установами Народного комісаріату освіти УСРР (далі Укрнаука) В. В. Дубровський виголосив доповідь щодо планів діяльності Бібліотечно-музейної секції у частині, що стосується бібліотек. Було акцентовано увагу на рішенні щодо централізації бібліотечної справи в Україні через створення чотирьох центральних наукових бібліотек у: Києві, Харкові, Одесі, Катеринославі (нині Дніпро). Це рішення було обґрунтовано неможливістю постачати обов'язковий примірник у кількості понад один примірник на велике місто. Питання методичного забезпечення розробки основних принципів бібліотечної теорії та практики Укрнаука поклала на Всенародну бібліотеку України. Також бібліотека, як центральний орган

наукового бібліотекознавства, мала розгорнути спеціальну фахову підготовку бібліотекарів. Таким чином, для підготовки середнього бібліотечного персоналу книгозбірня мала розробити план організації таких курсів [6].

Як вказує В. В. Матусевич, у Росії на той час була краща ситуація з підготовки бібліотекарів, адже у Москві та Ленінграді працювали постійні бібліотечні школи, короткотермінові курси, бібліотечні семінари тощо, а в Україні до середини 20-х років ХХ ст. майже нічого не було запропоновано для підготовки бібліотечних кадрів [11, с. 58].

Бібліотекою було розгорнуто ґрунтовне вивчення стану підготовки кадрів середнього бібліотечного персоналу. У 1924–1925 рр. було проведено анкетування серед українських наукових бібліотек. Результати опитування опубліковано у періодичному виданні «Журнал бібліотекознавства та бібліографії» у статті Я. Л. Маяковського «Наукові бібліотеки УСРР» [12]. Зокрема, було встановлено, що у 203 книгозбірнях на той час працювало 487 співробітників, з яких 81 – це допоміжний персонал. Понад десять працівників мали лише сім великих бібліотек:

- Всенародна бібліотека України – 61;
- Одеська державна публічна бібліотека – 29;
- Бібліотека Київського інституту народної освіти – 21;
- Катеринославська державна громадська бібліотека імені Жовтневої революції – 16;
- Одеська центральна наукова бібліотека – 16;
- Київська центральна робітнича бібліотека імені РКП – 14;
- Херсонська центральна державна бібліотека – 11.

Не мала жодного працівника зі спеціальною освітою 31 книгозбірня; у 105 працював лише один завідувач; 31 мали у штаті по два працівника; 22 – від трьох до дев'яти.

Розподіл за освітнім рівнем був такий: серед бібліотечних працівників 164 особи мали вищу освіту; 22 – середню; 11 – початкову; освіту десяти осіб встановити не вдалося. За стажем: 214 осіб працювали менше п'яти років у бібліотеці; від п'яти до десяти років 141 особа; понад десять років 39 працівників; 13 осіб не вказали свій стаж. Крім того, як зазначає Я. Л. Маяковський, вища та середня освіта опитуваних була не бібліотечною [12].

Отже, розвиток бібліотечної справи в Україні та тенденція до зростання бібліотечної мережі, у тому числі державних і наукових книгозбірень, вимагали кваліфікованих кадрів. Саме тому відчувалася гостра потреба у налагодженні підготовки середнього бібліотечного персоналу на постійній основі через налагодження мережі освітніх закладів з надання фахової бібліотечної освіти.

Треба зазначити, що керівництво ВБУ вже наприкінці 1923 р., прикладаючи шалених зусиль, запровадило курси практикантів з підвищення кваліфікації своїх співробітників. Як вказує В. О. Козловський, «мамокурси обернулися, отож, у бібліотечну лабораторію» [9, с. 108]. Таким чином, було розпочато фахово-бібліотечну перепідготовку працівників Всенародної бібліотеки України. Ці новостворені курси мали здійснювати теоретичну і практичну підготовку середнього бібліотечного персоналу як для самої книгозбірні, так і у перспективі для наукових і навчальних бібліотек України.

Програму цих курсів було розраховано на десять місяців: дев'ять – теоретична підготовка, один місяць присвячувався практичному опануванню процесами.

Лекційні заняття відбувалися на самому початку дисципліни як вступ до того чи іншого процесу або наприкінці, як його підсумок.

Сама програма навчання складалася з таких дисциплін:

- Інвентаризація – 5 роб. днів;
- Карткографія – 24 роб. дні;
- Індексція – 18 роб. дні;
- Складання каталогів – 4 роб. дні;
- Топографія і розстановка – 5 роб. дні;
- Предметний каталог – 12 роб. дні;
- Читальня – 12 роб. дні;
- Статистика – 3 роб. дні;
- Абонемент – 3 роб. дні;
- Консультаційно-виставкова робота – 13 роб. дні;
- Бібліографія – 14 роб. дні;
- Типи та мережі наукових бібліотек на Україні: організація бібліотек – 4 роб. дні [11].

Зазначимо, що найбільша увага на цих курсах приділялася самостійній практичній підготовці слухачів. Робота практикантів обговорювалася на різного рівня заходах у самій бібліотеці, а обґрунтування роботи подавалося керівником практики. Кожен практикант вів точний облік своєї роботи у формі щоденника. У межах підвищення кваліфікації працівники бібліотеки мали змогу відвідувати засідання НДКБ [9]. Також для детальнішого опрацювання спеціальних питань бібліотекознавства та бібліографії на цих курсах організовувалися додаткові гуртки або проводилися спеціальні семінари. Упродовж навчання практиканти відвідували найбільші книгозбірні Києва.

Крім курсів, які призначалися винятково для підвищення кваліфікації працівників ВБУ, з осені 1924 р. виникла ідея створення інституту бібліотечних практикантів для підготовки кандидатів у бібліотекарі. Проіснував він майже два роки, у його роботі брали участь біля 20 практикантів під керівництвом цілої когорти провідних наукових співробітників ВБУ. За час роботи було накопичено величезний організаційний та методологічний досвід. Перший випуск, який відбувся влітку 1926 р., мав непересічне значення, адже став першим етапом у справі налагодження підготовки середнього бібліотечного персоналу для наукових бібліотек України. Більшість випускників залишилися працювати у ВБУ на постійній основі [9].

У 1924–1925 навчальному році курси функціонували вже як для співробітників бібліотеки, так і для працівників інших академічних бібліотек, розташованих у Києві. Як вказує В. В. Матусевич, розгорнута широкомасштабна активна діяльність працівників ВБУ щодо організації та проведення Першої конференції наукових бібліотек, яка відбулася наприкінці 1925 р., змусила призупинити роботу курсів, на яких у той час було вчитано лише частину програми [11]. В. О. Козловський зазначає, що «самокурси припинилися в зв'язку з періодом відпусток і відновилися з деяких причин не відразу з осені, а аж у березні 1925 р. Співробітники ВБУ взяли участь у працях курсів, переведених у ВБУ, силами її актива, в лютому–травні 1925 р. за ініціативою Київської Секції академічних бібліотек, і рівнобіжно з тим почали вчитися індексції за десятковою системою, а для того поділилися на гуртки, чоловіка 6–10 у кожному. Наука йшла під керуванням груповодів, обраних серед співробітників ВБУ» [9, с. 108].

Потреба у підвищенні кваліфікації співробітників спонукала керівництво ВБУ й до започаткування «Бібліотечного журналу», який призначався для внутрішньої комунікації працівників самої бібліотеки і став однією з форм їхньої самоосвіти [18]. Цей журнал випускався на кошти працівників книгозбірні. Виходив з січня 1925 р. по серпень 1926 р. Як вказує В. О. Козловський, «через те змагання повстала охота вивчати чужі мови, особливо англійську; для цього співробітники або організували власні гуртки, або вступали на курси чужих мов» [9, с. 108].

Але питання підготовки середнього бібліотечного персоналу та підвищення їхньої кваліфікації залишалися на порядку денному. Відразу після проведення Першої конференції наукових бібліотек у січні 1926 р. на Президії НДІБ було ухвалено рішення щодо організації комісії у складі В. О. Козловського, Д. А. Баляки, С. М. Мотовилової щодо вирішення питання продовження функціонування бібліотечних курсів. Члени НДІБ визнали за доцільне поставити це важливе питання на всебічне обговорення на відкритому засіданні свого Пленуму, на яке було підготовлено такі доповіді: В. О. Корд «Вимоги до бібліотекарів наукових бібліотек у Німеччині», В. Ф. Іваницький «Принципи організації підготовки бібліотечних робітників», Г. Д. Біла «Бібліотечна освіта», В. О. Козловський «Бібліотечні курси у Києві». Також було представлено проєкт курсів, який був розроблений новоствореною комісією [11].

Обговорення доповідей розтягнулося на два засідання, після чого Президією НДІБ було вирішено значно розширити межі представленого В. О. Козловським проєкту, який пропонував створити однорічний курс із 120 навчальних годин [10]. Таким чином, було прийнято рішення заснувати у Києві дворічні бібліотечні курси, програмою яких передбачалося підготовка середнього кваліфікованого бібліотечного персоналу для наукових бібліотек України усіх типів.

Як звертає увагу В. В. Матусевич, навколо визначення напрямів підготовки бібліотекарів та програми їхньої виучки точилася неабияка дискусія [11, с. 60]. Члени НДІБ розділилися на два табори: одні відстоювали тезу про те, що бібліотекарям достатньо опанувати основну бібліотечну технологію, не вдаючись до теоретичних засад; інші наполягали на необхідності оволодіння теоретичними бібліотечними знаннями. В. Ф. Іваницький у своїй доповіді «Кілька уваг до організації підготовки бібліотечних робітників на Україні» наголошував: «характер підготовки бібліотечного персоналу не можна встановлювати *a priori*, не можна прямувати до вичерпуючої повноти безвідносної досконалості, до замкненого в собі ідеала <...>, склад підготовки бібліотекаря, характер та обсяг знань, що повинен їх мати, треба встановлювати відповідно до характеру й складу роботи бібліотекаря» [4, с. 13–14].

У підсумку план курсів було вирішено зробити «концентричного типу», коли на першому курсі переважали дисципліни практичного характеру: бібліотечне управління, діловодство, інвентар, системи та правила розстановки книг, каталоги, правила бібліографічного опису та обслуговування читачів, основи книгознавства. Другий курс передбачав опанування слухачами загально теоретичними знаннями та методами роботи з читачами: бібліотекознавство, історія бібліотечної справи, організація бібліотечної мережі, комплектування, бібліографія, книгознавство, каталографія, класифікація, читачезнавство, консультативно-виставкова робота [9].

Треба зазначити, що проти такої програми курсів різко виступила С. М. Мотовилова, яка на сторінках часопису «Бібліотечний журнал» запропонувала проєктувати програму дворічних курсів таким чином, щоб кожен рік навчання закінчувався певним рівнем фахової підготовки, тобто, кожен слухач,

який прослухав один курс, мав би певний ступінь бібліотечної освіти [13]. На її переконання, упродовж першого року навчання слухачів треба навчати тих предметів, які, за проектом НДІБ, вводилися з другого, до прикладу: організація бібліотек різного типу, будинки бібліотек, комплектування бібліотек тощо. Таким чином, на думку С. М. Мотовилової, лише після опанування загальних дисциплін з бібліотечного будівництва можливо запроваджувати й окремі спецкурси. Лекції вона запропонувала поєднувати з екскурсіями та практичними заняттями [13].

Як зазначає В. В. Матусевич, президія НДІБ наполягала на тому, що хороші бібліотечні курси можуть бути добре організовані і достойно працювати лише при крупній науковій бібліотеці – наприклад ВБУ, адже саме тут сконцентровано кадровий потенціал висококваліфікованих фахових бібліотечних працівників, здійснюється науково-дослідна робота у галузі бібліотекознавства і бібліографії, сформовано спеціалізований бібліотечний фонд, на базі якого слухачі можуть не лише теоретично, а й практично засвоювати науку бібліотекознавства [11].

Отже, доопрацьований з урахуванням усіх зауважень на обговореннях план курсів у липні 1926 р. був поданий до Укрнауки з проханням виділити кошти на відкриття у 1926–1927 навчальному році. Це прохання було відхилено «із закінченням терміну подання».

У зв'язку з обставинами, що склалися, у ВБУ було вирішено використати академічний рік для підготовки бібліотечних працівників на однорічних курсах без залучення додаткових асигнувань. Організацію цих курсів, розробку програм навчання та розподіл обсягів викладацької роботи взяла на себе Педагогічна рада ВБУ. Учасники цього колегіального органу розробили інструкцію, якою визначалися завдання, організаційна структура, форми та методи роботи, умови зарахування на курси, правила і анкети для слухачів, розклад занять, список обов'язкової для вивчення літератури, форми щоденників для обліку відвідувань і занять [11].

Прийом на курси відбувся восени 1926 р. Після іспитів з 33 кандидатів на курс було зараховано 13 слухачів та обрано двох кандидатів. Відділом бібліотекознавства для курсантів було сформовано підручну бібліотеку з необхідної для навчання літератури та упродовж року готувалися тематичні книжкові виставки за навчальною програмою. Музей бібліотекознавства також зі своїх фондів надав для практичних занять зразки та колекції з бібліотекознавства для кращого опанування слухачами навчального матеріалу. Заняття відбувалися в окремо виділеному приміщенні тричі на тиждень по шість годин. Упродовж навчального року слухачі курсів вісім місяців опановували теоретичну та практичну частину навчання, дев'ятий – обов'язкове стажування на конкретних виробничих ділянках за розподілом Педагогічної ради ВБУ. Зазначимо, що навчання загалом на цих курсах здійснювалося у таких формах: лекційні заняття, практична робота у бібліотечній лабораторії, книгосховищах, консультаційно-виставковому відділі, підготовка рефератів і доповідей, здійснення перекладів з іноземних мов, відвідування бібліотек Києва, участь у конференціях. Показово, що всі 13 слухачів цих курсів успішно завершили навчання: за першою категорією було підготовлено сім осіб, за другою – шість.

Треба акцентувати, що досвід функціонування цих однорічних курсів детально проаналізовано у статті О. Є. Карпінської і Д. А. Балики на сторінках «Журналу бібліотекознавства та бібліографії» [7]. Автори справедливо наголошують, що «підготування майбутніх бібліотекарів справа самих бібліотекарів, а не сторонніх осіб і повинно йти силами бібліотечного персоналу, що має відповідні теоретичні

й практичні знання» [7, с. 103]. Організаторами і керівниками курсів з підготовки бібліотекарів та підвищення їхнього професійного рівня мають стати досвідчені бібліотечні працівники, які добре обізнані у професійних потребах та функціях наукових бібліотек. Також автори вказують на необхідність організації постійно діючих бібліотечних шкіл, які мають працювати у структурі великих зразкових книгозбірень як органічне ціле. Саме такі школи, на переконання Д. А. Балики і О. Є. Карпінської, мають значну перевагу перед спеціалізованими кафедрами бібліотекознавства у закладах вищої освіти, адже вони відірвані від «живої бібліотечної практики».

Автори статті дійшли правомірного висновку: «тільки постійні довготермінові бібліотечні курси при зразкових бібліотеках, за програмою навчання, що охоплює всі потрібні стадії бібліотечної роботи ВИШ'івських та наукових бібліотек, з відповідно підготованим кадром лекторів, мають всі об'єктивні умови для того, щоби дати своїм слухачам бібліотечну освіту та розуміння практичного життя й фактичних умов праці бібліотек» [7, с. 103]. Також акцентовано увагу на необхідності збільшення часу на викладання організації користування книжками та роботі з читачами; більше часу відвести на екскурсії до бібліотек і друкарень; приділити більше уваги до самостійних занять слухачів у читальних залах та у консультаційно-виставковому відділі. Запропоновано перенести теоретичні заняття у вечірні години для тих слухачів, які у першій половині дня працюють на своїх робочих місцях у бібліотеках. «Однак загальна установка бібліотечних курсів що до мети, завдань та методів була взята правильно; курси дали усвідомлення потрібного комплексу форм та методів бібліотечної роботи в умовах праці наукових та ВИШ'івських бібліотек і подали слухачам стимул до подальшої роботи в бібліотечнім фаху» [7, с. 108].

У травні 1927 р. було прийнято постанову Укрнауки щодо передачі планів і програм з організації бібліотечних курсів на Колегію Народного комісаріату освіти (НКО) для організації постійних бібліотечних курсів у Харкові та Києві при ВБУ [11]. У бібліотеці було знову розпочато роботу з опрацювання проекту дворічних курсів з підготовки середнього бібліотечного персоналу для затвердження НКО.

У «Положенні про постійні 2-річні бібліотечні курси при Всенародній бібліотеці України в Києві» зазначалося, що курси мають своїм завданням, у першу чергу, перепідготовку бібліотекарів наукових бібліотек, у тому числі працівників наукових бібліотек при академічних установах, технікумах, державних установах, а у другу – підготовку нових бібліотекарів для цих книгозбірень [14]. За планом, курс кожного року передбачав загальний і спеціальний цикл. Останній щороку мав змінюватися, в залежності від склад, рівень підготовки та кола спеціальних інтересів слухачів курсів. На перший рік навчання було запропоновано набір із 50 осіб. Ці курси мав очолити завідувач, а робота повинна була здійснюватися під патронатом Педагогічної ради, яких обирала б Рада ВБУ та затверджувала Укрпрофосвіта. Навчання на курсах мало здійснюватися на безоплатній основі. Передбачалося, що навчання буде включати вісім місяців теоретичної підготовки та два місяці становитиме практична робота у самій бібліотеці [14].

Необхідно згадати, що Науково-дослідна комісія бібліотекознавства і бібліографії розробила ґрунтовну програму курсів, яка складалася з двох циклів: перший – практичне бібліотекознавство; другий – загальне та практичне бібліотекознавство, книгознавство, бібліографія. Також було розроблено спеціальні курси [11].

Вступ до цього курсу з бібліотекознавства акцентував увагу слухачів на питанні бібліотеки як культурно-освітнього закладу; давав уявлення про різні типи книгозбірень, зокрема й наукові; загалом зосереджувався на особливостях організації роботи саме наукових бібліотек. Окремою темою у вступі звучало – «Всенародна бібліотека України, її завдання, історія, організація й робота». Бібліотекознавча частина вступу була підготовлена В. Ф. Іваницьким.

Книгознавчий аспект вступу передбачав ознайомлення слухачів з теорією книгознавства, яка включала: потреби книжної культури в умовах радянського будівництва; обсяг книгознавчої науки; термінологія, предмет книгознавства, методи вивчення книг; сучасні проблеми читачівства; завдання окремих книгознавчих дисциплін та книгознавства у цілому. Ця частина вступу була підготовлена М. І. Ясинським.

Передбачалося, що перший цикл навчання складатиметься з двох частин. Перша розглядатиме практичні питання опрацювання книги у бібліотеці, її інвентаризацію та форми і види інвентарів, їх зв'язок з системами розстановки книг у бібліотечному фонді, розподіл на формати і нумерацію, правила запису документа до інвентарної книги. Друга стосувалася проблематики каталогів та бібліографічного опису, систематизації та класифікації книг, каталографії та абеткового каталогу, визначення загальних понять каталогу та бібліографічного покажчика. Зазначимо, що до цього ж циклу входило й вивчення джерел бібліографічного опису та його методики, питання класифікації бібліотечних фондів та існуючих класифікаційних систем, формування каталогів. Працював над цією частиною курсу В. О. Козловський. Також А. І. Полуляхом було розроблено питання стосовно організації фонду, його топографізації і розстановки.

З бібліографії на цих курсах, ретельно розроблених М. І. Ясинським, мали розглядатися питання умов, характеру і форм наукової роботи на початку ХІХ ст.; напрями бібліографічної теорії і практики; сучасна організація бібліографічної роботи; досягнення у теорії бібліографії; практична українська бібліографія та її форми; завдання української бібліографії [11].

О. Є. Карпінською було підготовлено спеціальні курси, які включали питання організації та методики ведення каталогів, методи роботи з читачами у системі читальних залів та абонементі, статистичний облік, консультаційно-виставкову та довідкову роботу.

У червні 1928 р. на засіданні Управління науковими установами Народного комісаріату освіти УСРР було розглянуто питання стосовно функціонування постійних дворічних курсів при Всенародній бібліотеці України. Висловлено зауваження щодо представленого навчального плану по підготовці нового середнього бібліотечного персоналу та перепідготовки вже працюючих у бібліотеках. Як суттєвий недолік було вказано на відсутність у плані курсу з вивчення іноземної мови. Також було зменшено кількість слухачів з 50 до 25. Натомість, з урахуванням зауважень, було ухвалено рішення: «Визнати, що курси бібліотечної справи є потрібні», а програму курсів в цілому схвалено та погоджено провадження їх через Укрнауку [2].

Незважаючи на наміри Народного комісаріату освіти УСРР започаткувати бібліотечні курси при ВБУ, це питання так і не було остаточно затверджено. В інформації тодішнього директора Бібліотеки С. П. Постернака на черговому засіданні Ради ВБУ щодо перспектив діяльності книгозбірні на 1927–1928 рр. вказано, що «питання про бібліотечні курси не розглянено; взагалі, справи бібліотечної політики будуть розглянені лише в січні» [15, ч. 118].

Дослідниця В. В. Матусевич вказує, що у звітах про роботу ВБУ та НДКБ за 1928 р. є інформація щодо функціонування однорічних курсів набору 1927–1928 навчального року [11]. Тоді з 26 претендентів допустили до іспитів 16 кандидатів, а прийняли на курси лише 10 осіб, з яких двоє слухачів упродовж року вибули.

В Архіві Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відомостей про діяльність курсів з підготовки бібліотечного персоналу в наступні роки не знайдено. Продовжували працювати лише курси з підвищення кваліфікації співробітників Всенародної бібліотеки України, які були надзвичайно актуальними у зв'язку з частою зміною у той надзвичайно складний період кадрового складу бібліотеки, примусовими звільненнями кваліфікованих співробітників.

Висновки. У світлі повномасштабної військової агресії, яку розпочала Російська Федерація проти нашої країни, особливого значення набуває висвітлення і популяризація правдивої історії України та бібліотечної справи зокрема. Надзвичайно показовою є складна столітня історія та вражаючий досвід найбільшої книгозбірні країни розгорнути свою діяльність за прикладом найкращих книгозбірень світу та утиски з боку радянського керівництва проти всіх хороших починань. Не стало винятком і організація системи підвищення кваліфікації бібліотекарів, яку планували розгорнути на базі Всенародної бібліотеки України і яка мала стати базою для підготовки середнього бібліотечного персоналу для всіх наукових бібліотек України.

Список бібліографічних посилань

1. Біла Г. Професійна освіта бібліотекарів в Америці. *Бібліотечний журнал*. 1925. № 6–7. С. 34–39.
2. Витяг із протоколу № 39 засідання Методкому Упрофосу НКО з 5 червня 1928 р. *Архів НБУВ*. Спр. 251, арк. 28.
3. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 1998. 336 с.
4. Іваницький В. Ф. Кілька уваг до організації підготовки бібліотечних робітників на Україні (доповідь в прилюднім Засіданні НДІБ 17.V.26 р.). *Бібліотечний журнал*. 1926. № 4–5. С. 13–21.
5. Іваницький В. Ф. Науково-дослідча праця в галузі книгознавства та бібліотекознавства в зв'язку з підготованням бібліотекарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках. *Бібліотечний збірник*. 1926. Ч. 1. Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. С. 29–39.
6. Із Ради Бібліотеки за термін від липня по грудень 1925 р. *Бібліотечний журнал*. 1925. № 8–9. С. 57–58.
7. Карпінська О. Є., Балика Д. А. До питання про підготовання робітників наукових бібліотек УСРР. (Однорічні бібліотечні курси ВБУ в 1926–27 р.) *Журнал бібліотекознавства та бібліографії*. 1927. № 1. С. 102–110.
8. Козловський В. Бібліотечні Курси в Києві (доповідь в прилюднім Засіданні НДІБ 17.V.26 р.). *Бібліотечний журнал*. 1926. № 4–5. С. 31–40.
9. Козловський В. О. Підготовання та перепідготовання середнього персоналу наукових бібліотек УСРР. *Бібліотечний збірник*. 1927. Ч. 2. На науково-бібліотечному фронті УСРР. С. 106–113.
10. Кордт В. О. Фахове підготовання бібліотекарів у Німеччині (доповідь в прилюднім Засіданні НДІБ 17.V.26 р.). *Бібліотечний журнал*. 1926. № 4–5. С. 21–31.
11. Матусевич В. В. Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр. Київ : НБУВ, 1998. 120 с.
12. Маяковський Я. Л. Наукові бібліотеки УСРР. *Журнал бібліотекознавства та бібліографії*. 1927. № 1. С. 111–119.
13. Мотовилова С. М. В справі програми бібліотечних курсів. *Бібліотечний журнал*. 1926. № 4–5. С. 43–48.
14. Положення про постійні 2-річні бібліотечні курси при Всенародній бібліотеці України в Києві. *Архів НБУВ*. Спр. 165, арк. 1.

15. Протокол ч. 118 засідання Ради ВБУ при УАН. 11 вересня 1927 р. *Архів НБУВ*. Спр. 251, арк. 74–75.
16. Резолюція на доповідь т. Іваницького. *Бібліотечний збірник*. 1926. Ч. 1. Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. С. 41–42.
17. Резолюція на доповідь т. Постернака. *Бібліотечний збірник*. 1926. Ч. 1. Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. С. 27–29.
18. Сокур О. Л. Бібліотечний журнал (видання). *Українська бібліотечна енциклопедія* : проєкт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://surl.li/ouybhy>
19. Трач Ю. В. Професійний розвиток бібліотекарів у фахових об'єднаннях України : дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. 212 с.
20. Шевченко І. О. Функціонування та організація системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 1998. 17 с.

References

1. Bila, H. (1925). Profesionalna osvita bibliotekariv v Amerytsi [Professional education of librarians in America]. *Bibliotichni zhurnal*, 6-7, 34-39. [In Ukrainian].
2. (1928). Vytyah iz protokolu № 39 zasidannia Metodkomu Uprofosu NKO z 5 chervnia 1928 r. [Excerpt from the protocol No. 39 of the meeting of the Methodological Committee of the Uprofos NKO from June 5, 1928]. *Archive of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*. Case 251. Sheet. 28. [In Ukrainian].
3. Dubrovina, L. A., & Onyshchenko, O. S. (1998). Istoriia Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. 1918–1941 [History of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. 1918–1941]. Kyiv, Ukraine: NBUV. [In Ukrainian].
4. Ivanytskyi, V. F. (1926). Kilka uvah do orhanizatsii pidhotovannia biblioteknykh robitnykiv na Ukraini (dopovid v prylyudnim Zasadanni NDIB 17.V.26 r.). [Some observations on the organization of training of library workers in Ukraine (report at the public meeting of the National Library of Ukraine on 17.V.26)]. *Bibliotichni zhurnal*, 4-5, 13-21. [In Ukrainian].
5. Ivanytskyi, V. F. (1926). Naukovo-doslidcha pratsia v haluzi knyhoznavstva ta bibliotekoznavstva v zviazku z pidhotovanniam bibliotekariv ta vstanovlenniam aspirantury pry naukovykh bibliotekakh [Research work in the field of bibliography and librarianship in connection with the training of librarians and the establishment of postgraduate courses at scientific libraries]. *Bibliotichni zbirnyk, 1, Pratsi Pershoi konferentsii naukovykh bibliotek USRR*, 29-39. [In Ukrainian].
6. (1925). Iz Rady Biblioteky za termin vid lypnia po hruden 1925 r. [From the Library Council for the period from July to December 1925]. *Bibliotichni zhurnal*, 8-9, 57-58. [In Ukrainian].
7. Karpinska, O. Ye., & Balyka, D. A. (1927). Do pytannia pro pidhotovannia robitnykiv naukovykh bibliotek URSR (Odnorichni bibliotichni kursy VBU v 1926–27 r.) [To the issue of training workers of scientific libraries of the Ukrainian SSR. (One-year library courses of VBU in 1926–27)]. *Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliohrafi, 1*, 102-110. [In Ukrainian].
8. Kozlovskiy, V. (1926). Bibliotichni Kursy v Kyivi (dopovid v prylyudnim Zasadanni NDIB 17.V.26 r.) [Library Courses in Kyiv (report at the public meeting of the National Institute of Scientific Research, 17.V.26)]. *Bibliotichni zhurnal*, 4-5, 31-40. [In Ukrainian].
9. Kozlovskiy, V. (1927). Pidhotovannia ta perepidhotovannia serednoho personalu naukovykh bibliotek USRR [Training and retraining of the average staff of scientific libraries of the USSR]. *Bibliotichni zbirnyk, 2, Na naukovo-biblioteknomu fronti USRR*, 106-113. [In Ukrainian].
10. Kordt, V. O. (1926). Fakhove pidhotovannia bibliotekariv u Nimechchyni (dopovid v prylyudnim Zasadanni NDIB 17.V.26 r.) [Kordt, V. O. Professional training of librarians in Germany (report at the public meeting of the National Institute of Scientific Research, 17.V.26)]. *Bibliotichni zhurnal*, 4-5, 21-31. [In Ukrainian].
11. Matushevych, V. V. (1998). Dialnist Naukovo-doslidnoi komisii bibliotekoznavstva ta bibliohrafi VBU v 1925–1933 rr. [Activities of the Scientific Research Commission of Library Science and Bibliography of VBU in 1925–1933]. Kyiv, Ukraine: NBUV. [In Ukrainian].
12. Maiakovskiy, Ya. L. (1927). Naukovi biblioteky USRR [Scientific libraries of the USSR]. *Zhurnal bibliotekoznavstva ta bibliohrafi, 1*, 111-119. [In Ukrainian].
13. Motovylova, S. M. (1926). V spravi prohramy biblioteknykh kursiv [In the matter of the program of library courses]. *Bibliotichni zhurnal*, 4-5, 43-48. [In Ukrainian].
14. Polozhennia pro postinni 2-richni bibliotekni kursy pry Vsenarodnii bibliotetsi Ukrainy v Kyievi [Regulations on permanent 2-year library courses at the National Library of Ukraine in Kyiv]. *Archive of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*. Case 165. Sheet 1. [In Ukrainian].

15. (1927). Protokol ch. 118 zasidannia Rady VBU pry UAN. 11 veresnia 1927 r. [Minutes of part 118 of the meeting of the VBU Council at the Ukrainian Academy of Sciences. September 11, 1927]. *Archive of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*. Case 251. Sheet 74-75. [In Ukrainian].

16. (1926). Rezoliutsiia na dopovid t. Ivanytskoho [Resolution on the report of T. Ivanytskyi]. *Bibliotchnyi zbirnyk, 1, Pratsi Pershoi konferentsii naukovykh bibliotek USRR*, 41-42. [In Ukrainian].

17. (1926). Rezoliutsiia na dopovid t. Posternaka [Resolution on the report of T. Posternak]. *Bibliotchnyi zbirnyk, 1, Pratsi Pershoi konferentsii naukovykh bibliotek USRR*, 27-29. [In Ukrainian].

18. Sokur, O. L. Bibliotchnyi zhurnal (vydannia) [Library magazine (edition)]. *Ukrainska bibliotchna entsyklopediia : proiekt Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Retrieved from <http://surl.li/oybhy> [In Ukrainian].

19. Trach, Yu. V. (2001). Profesynnyi rozvytok bibliotekariv u fakhovykh objednanniakh Ukrainy [Professional development of librarians in professional associations of Ukraine]. (PhD dissertation). Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

20. Shevchenko, I. O. (1998). Funktsionuvannia ta orhanizatsiia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotchnykh kadrov Ukrainy [Functioning and organization of the system of professional development of library personnel of Ukraine] (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Olena Sokur,

<http://orcid.org/0000-0001-9861-3283>,

Candidate of Social Communications,

Head of the Department Of Scientific And Methodical Affairs,

Institute of Library Science,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Oksana Klymenko,

<http://orcid.org/0000-0003-4821-8503>,

Candidate in Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of Science Publications,

Institute of Library Science,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

FORMATION OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF LIBRARIANS IN THE V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

The purpose of the article is to highlight the issue of starting a system for raising the professional level of librarians in the first decade of operation of the National Library of Ukraine (now the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine), a representation of the first active courses based on the book collection. **Research methods.** The principle of historicism, scientific objectivity and systematicity made it possible to analyze the development of the system of professional development in the largest book-collecting state. It was important to use the socio-communication method, which contributed to the identification of the peculiarities of the initiation and operation at the initial stage of library courses. The use of a systematic approach contributed to the implementation of an objective analysis of the initiated courses, their formation and content. **Scientific novelty.** The results were obtained, which form a systematic idea about the origins of the system of training and raising the professional level of librarians on the basis of the largest book collecting state. **Conclusions.** In light of the full-scale military aggression launched by the Russian Federation against our country, the coverage and popularization of the true history of Ukraine and the library business in particular is of particular importance. The complex century-old history and impressive experience of the country's largest book collection to expand its activities following the example of the best book collections in the world and oppression by the Soviet leadership against all good initiatives is extremely revealing. The organization of the system of professional development of librarians, which was planned to be deployed on the basis of the National Library of Ukraine and which was to become the basis for the training of average library staff for all academic libraries of Ukraine, was no exception.

Keywords: library courses, National Library of Ukraine, Scientific Research Commission of Library Science and Bibliography, Scientific Research Institute of Library Science, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, average library staff.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: sokurolo@ukr.net
e-mail: klimenko_oz@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 29.06.2024 р.